



Olga Tkachuk

Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław

olga.tkachuk@ossolineum.pl

 0000-0002-3464-4838

Wydania Franciszka Skaryny w zbiorach rękopisów i starych druków Muzeum Narodowego we Lwowie im. A. Szeptyckiego: analiza proveniencyjna

Francysk Skaryna's books in the collections of manuscripts and early
printed books of The Andrey Sheptytsky National Museum in Lviv

Abstract: The Manuscripts and Early Printed Books Department of The Andrey Sheptytsky National Museum in Lviv owns the largest in Ukraine collection of books printed by Francysk Skaryna (1470? – before 29 I 1552), publisher, translator, one of the precursors of the East Slavonic printings. Even though it is the largest Francysk Skaryna's book collection in Ukraine, it includes only 21 titles (23 copies in 9 volumes). The article aims to establish the provenance of each copy of Skaryna's books from the museum collection. The objective of provenance research is to trace the previous ownership history and location of these books. The publication is also focused on explaining and extending some information about Skaryna's books mentioned in museum documents and previous publications.

Key words: Francysk Skaryna – Skaryna's Bible – Cyrillic books – provenance – The Andrey Sheptytsky National Museum in Lviv.

Słowa kluczowe: Franciszek Skaryna – Biblia Skaryny – druki cyrylickie – proveniencje – Muzeum Narodowego we Lwowie im. A. Szeptyckiego.

„Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi” – Udział zagranicznych recenzentów w ocenie publikacji; Stworzenie anglojęzycznej wersji wydawniczej publikacji; Digitalizacja tomów archiwalnych rocznika w celu zapewnienia otwartego dostępu do nich przez Internet oraz wdrożenie i utrzymanie cyfrowej platformy redakcyjnej – zadanie finansowane w ramach umowy nr 653/P-DUN/2019 ze środków Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego przeznaczonych na działalność upowszechniającą naukę.

Muzeum Narodowe we Lwowie im. A. Szeptyckiego (dalej: MNL) należy do największych i najwartościowszych ze względu na bogactwo i różnorodność kolekcji muzeów na Ukrainie. W jego posiadaniu są cenne zbiory ukraińskiej sztuki sakralnej oraz ludowej, grafiki, numizmatyki i sfragistyki, rękopisów i starych druków, prezentujące rozwój kultury i historii narodowej od XII do XXI w. Kolekcja ta została zapoczątkowana w roku 1905 z inicjatywy unickiego metropolity halickiego, hrabiego Andrzeja Szeptyckiego (1865-1944). Na zakup siedziby Muzeum, na którą wybrał dawną willę Dunikowskich przy ul. E. Mochnackiego 42 (obecnie ul. M. Drahomanowa), przeznaczył on własne środki oraz przekazał, jako zaczątek kolekcji, swój prywatny księgozbiór, a także zbiory sztuki sakralnej i ludowej. Zabezpieczenie finansowe działalności instytucji stanowiły dochody z odziedziczonego majątku założyciela. Podczas uroczystego otwarcia Muzeum w dniu 13 XII 1913 r. fundator przekazał placówkę wraz z jej siedzibą i zbiorami w darze narodowi ukraińskiemu¹.

Już na samym początku tworzenia kolekcji muzealnej, jak zaznaczał pierwszy dyrektor Hilarion Święcicki (1876-1956), pojawił się pomysł stworzenia Oddziału Białoruskiego. Był on przedmiotem starań przedstawicieli społeczeństwa białoruskiego, które ze względów politycznych nie miało możliwości zorganizowania własnego muzeum na terytorium ówczesnego Imperium Rosyjskiego². Podstawę białoruskiej kolekcji Muzeum Narodowego we Lwowie tworzyły dokumenty historyczne, druki z XVI-XVII w., portrety, szaty liturgiczne oraz naczynia z „historycznie znanych cerkwi Białorusi” przekazane przez założyciela, a także dary rosyjskich naukowców – profesorów Aleksieja Sobolewskiego, Ilji Szlapkina, Aleksieja Szachmatowa. W 1908 r. białoruskie zbiory muzealne uzupełniono o kolekcję Henryka Tatura (1846-1907)³, antykwariusza z Mińska. Według dyrektora H. Święcickiego, najcenniejsza część tego zasobu, mianowicie książki i portrety, do Muzeum nie trafiła, pozostały więc tylko „białoruskie przedmioty cerkiewne”⁴.

Drukarstwo białoruskie w zbiorze starych druków cyrylickich MNL reprezentują wydania oficyn działających w XVI-XVIII w., zarówno na etnicznych ziemiach białoruskich, jak i poza nimi. Tłoczyły one książki przeznaczone głównie dla białoruskich i ukraińskich czytelników. Są to przede wszystkim praskie i wileńskie edycje Franciszka Skaryny, druki wileńskie Piotra

¹ Ī. Svěncickij, *Vkladŭ predmetami*, [w:] *Dvajcāt'pāt'-littā Nacional'nogo muzeŭ u L'vovi*, L'viv 1931, s. 74; A. Zabitivs'ka, *Mitropolit Andrej Šeptic'kij – tvorec 'Nacional'nogo muzeŭ u L'vovi*, „Galic'ka Brama” 2015, № 1-3, s. 8.

² Ī. Svěncickij, *XXV. lit diāl'nosti Nacional'nogo muzeŭ*, [w:] *Dvajcāt'pāt'-littā...*, s. 7.

³ Białoruski archeolog, antykwariusz i bibliofil, członek Mińskiej Rady Statystycznej. Więcej o jego kolekcji zob. N. Berezkina, *Biblioteki i rasprostranenie naučnych znanij v Belarusi XVI-XX vv.*, Minsk 2013, s. 228.

⁴ Ī. Svěncickij, *XXV. lit diāl'nosti Nacional'nogo muzeŭ...*, s. 7-8.

Mścislawca i braci Mamoniczów, książki z drukarni w Jewjach, Supraślu, Kuteinie (obecnie Orsza na Białorusi), Bujniczach czy Mohylewie.

Cenniejszą część tego zbioru niewątpliwie tworzą druki F. Skaryny (1470?⁵ – przed 29 I 1552), humanisty, lekarza, wydawcy i tłumacza, jednego z prekursorów drukarstwa wschodniosłowiańskiego, który we własnym tłumaczeniu na język „ruski”⁶ wydał w Pradze w latach 1517-1519 22 księgi *Starego Testamentu* zatytułowane ogólnie *Biblia Ruska*⁷. Są to: *Księga Hioba* (10 IX 1517), *Księga Przysłów* (6 X 1517), *Mądrość Syracha* (5 XII 1517), *Księga Eklezjastesa* (2 I 1518), *Pieśń nad pieśniami* (9 I 1518), *Księga Mądrości* (19 I 1518), cztery *Księgi Królewskie* (10 VIII 1518)⁸, *Księga Jozuego* (20 XII 1518), *Księga Judyty* (9 II 1519), wydane w 1519 r. *Pięcioksiąg* (osobnie *Księga Rodzaju*, *Księga Wyjścia*, *Księga Kapłańska*, *Księga Liczb* i *Księga Powtórznego Prawa*), *Księga Rut*, *Księga Daniela*, *Księga Estery*, *Lamentacje Jeremiasza* oraz *Księga Sędziów* (15 XII 1519). Pierwszym drukiem F. Skaryny był jednak *Psalterz* w języku cerkiewnosłowiańskim, wydany w Pradze 6 VIII 1517 r. W tymże języku w Wilnie zostały wytłoczone dwie ostatnie książki drukarza – *Mala książka podróżna* (ok. 1522), zawierająca *Psalterz*, *Czasosłowo*, *Heksaameron*, *Akatysty* i *Kanony*, oraz *Apostol* (1525).

Dział Rękopisów i Starych Druków MNL posiada największy na Ukrainie zbiór publikacji F. Skaryny⁹. Składa się z 23 egzemplarzy w dziewięciu woluminach – 21 z nich (w siedmiu woluminach) to wydane w Pradze księgi biblijne oraz dwa druki wileńskie. Po raz pierwszy w literaturze przedmiotu informacja o egzemplarzach ze zbiorów MNL pojawiła się dość późno (z wyjątkiem *Psalterza* i *Ksiąg Królewskich* opisanych wcześniej), czyli dopiero w 1968 r.

⁵ Opinie badaczy na temat dokładnej daty urodzenia drukarza są różne. Najnowsze opracowania wskazują, że F. Skaryna urodził się w 1470 r., a nie ok. 1490 jak uważano wcześniej, więcej na ten temat zob. I. Lemeškin, *1470 – god roždeniâ F. Skorina*, [w:] *Francysk Skaryna: novyâ dasledavanni*, Minsk 2019, s. 23-85.

⁶ Więcej o języku edycji Skaryny zob.: P. Vladimirov, *Doktor Francysk Skoryna. Ego perevodny, pečatnye izdaniâ i âzyk*, Sankt-Peterburg 1888; Â. Voŭk-Levanovič, *Mova vydannâi Franciška Skaryny*, [w:] *Čatyrohsoleccie belaruskaga druku. 1525-1925*, Minsk 1926, s. 262-283; *Francysk Skaryna i âgo čas. Ęncyklopedyčny davednik*, Minsk 1988, s. 422-427.

⁷ Pełny tytuł edycji: „Библия Руска выложена докторомъ Францискомъ Скориною из славнаго града Полоцька, богу ко чти и людемъ посполитымъ к доброму научению” („Biblia Ruska, wyłożona doktorom Franciskom Skorinoju, iz sławnaho hrada Połocka, Bogu ko czti i ludem pospolitym k dobromu nauczeniu”). Kartę tytułową *Biblii* umieszczono na początku *Księgi Rodzaju*.

⁸ Opinie badaczy różnią się na temat tego, czy cztery *Księgi Królewskie* zostały opublikowane w jednym tomie, czy są osobnymi wydaniem, zob.: *Knižnaâ spadčyna Francyska Skaryny = Knižnoe nasledie Francyska Skoriny = Book heritage of Francysk Skaryna: [da 500-goddzâ belaruskaga knigadrukavannâ]*, t. 9: *Pešaâ Kniga Carstvaŭ*, Minsk 2014, s. 16. Podzielając opinię tych drugich, w artykule omawiam *Księgi Królewskie* jako osobne wydania, a ich połączenie w jednym woluminie traktuję jako klocek.

⁹ Por. A. Suša, *Spadčyna Francyska Skaryny ŭ svece*, [w:] *Knižnaâ spadčyna Francyska Skaryny. Vârjantne*, Minsk 2017, s. 129-138.

w artykule *Славянские инкунабулы и палеотипы кирилловского шрифта в книгохранилищах Советского Союза*¹⁰ znanego rosyjskiego badacza druków cyrylickich Jewgienija Niemirowskiego. W publikacji tej autor wymienił wyłącznie sygnatury wydań Skaryny ze zbioru MNL, nie podając opisów egzemplarzy. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że w swoim artykule Niemirowski podał stare, nieaktualne dziś sygnatury, nadawane przez dyrektora Muzeum H. Świącickiego jeszcze na początku tworzenia kolekcji. Te stare sygnatury Niemirowski wymienił również w swoich nowszych publikacjach z 1988¹¹ i 2009 r.¹² Egzemplarze praskich wydań F. Skaryny ze zbiorów MNL pod kątem filigranistyki zbadał znany ukraiński historyk i archiwista Orest Maciuk, który potwierdził że książki te zostały wydrukowane na papierze bez znaków wodnych¹³. Wcześniej, niektóre egzemplarze wydań F. Skaryny ze zbiorów MNL – jak wspomniano wyżej *Psalterz i Księgi Królewskie*, zostały omówione przez H. Świącickiego w jego pracach *Каталогъ книгъ церковно-славянској печати*¹⁴ oraz *Початки книгопечатаня на землях України*¹⁵. Największy projekt badawczo-edytorski dotyczący spuścizny drukarskiej F. Skaryny został zrealizowany przez Bibliotekę Narodową Białorusi w latach 2013-2017 na podstawie egzemplarzy zachowanych w księgozbiorach z różnych krajów świata¹⁶. Muzeum Narodowe we Lwowie jako uczestnik projektu udostępniło zeskanowane kopie swoich egzemplarzy.

Chociaż omawiane egzemplarze wydań F. Skaryny ze zbiorów MNL dzięki wyżej wymienionym katalogom i opracowaniom są już znane w literaturze przedmiotu, brak ich szczegółowych opisów uwzględniających wyniki badań proveniencyjnych. Należy również sprostować niektóre niedokładności

¹⁰ E. Nemirovskij, *Slavânskie inkunabuly i paleotipy kirillovskogo šrifta v knigohranilišah Sovetskogo Soŭza*, „Sovetskoe Slavânovedenie” 1968, № 1, s. 11-25.

¹¹ *Francysk Skaryna i ōgo čas...*, s. 241, 367-373, 381, 448.

¹² E. Nemirovskij, *Slavânskie izdaniâ kirillovskogo (cerkovnoslavânskogo) šrifta: 1491-2000. Inventar' sohranivšyhśâ êkzemplârov i ukazatel' literatury*. T. 1: *1491-1550*, Moskva 2009, poz. 15-19, 21, 27-32, 41, 63.

¹³ O. Macûk, *Zametki o bumage pražskih uzdanij Franciska Skoriny*, [w:] *Belorusskij prosvetitel' Francisk Skorina i načalo knigopečatanâ v Belorussii i Litve*, Moskva 1979, s. 189-191. Więcej o wodnych znakach na papierze druków F. Skaryny zob. N. Bondar, *Osobennosti bumagi pražskih izdanij Francyska Skoriny*, [w:] *Sovremennye problemy knižnoj kul'tury: osnovnye tendencii i perspektivy razvitiâ: materialy V Meždunarodnogo naučnogo seminarâ (Minsk, 19-20 aprelâ 2016 g.)*, Minsk-Moskva 2016, s. 41-46.

¹⁴ *Katalog „knig” cerkovno-slavânskoj pečati, zladiv” d-r” I. Svincickij*, Źovkva 1908, poz. 1.

¹⁵ Ī. Svencickij, *Počatki knigopečatanâ na zemlâh Ukraïni: V pamât' 350-litâ persoi drukovanoi knižki na Ukraïni u L'vovi 1573-4 r. Ź: 560 zrazkami druku i prikas davnoi knigi Ukraïni*, Źovkva 1924.

¹⁶ *Knižnaâ spadčyna Francyska Skaryny = Knižnoe nasledie Francyska Skoriny = Book heritage of Francysk Skaryna: [da 500-goddzâ belaruskaga knigadrukavannâ]*, starš. rėd. saveta A.A. Tozik, staršynâ rėdkał. R.S. Matul'ski, aut. idėi R.S. Matul'ski, P.U. Kalaur, adk. rėd. A.A. Suša, Minsk 2013-2017.

występujące w publikacjach, jak również błędy popełnione w trakcie rejestracji druków podczas akcesji i w inwentarzach muzealnych (o tym dalej). Dokładny opis druków F. Skaryny przechowywanych w lwowskim Muzeum wymaga zatem dodatkowych ustaleń i uzupełnień, zwłaszcza w zakresie proveniencji, co jest głównym celem niniejszego artykułu.

Wszystkie egzemplarze wydań F. Skaryny trafiły do MNL na początku XX w. z dwóch źródeł: od ks. kanonika Antoniego Petruszewycza (1821-1913)¹⁷ oraz od moskiewskiego antykwariusza i bibliofila Nikołaja Wostriakowa, brata żony H. Świącickiego.

Egzemplarze wydań F. Skaryny ze zbioru A. Petruszewycza

Swoją kolekcję, liczącą 1057 pozycji, na którą składały się zabytki archeologiczne, numizmatyczne, medalierskie, a także dzieła sztuki sakralnej, rękopisy, stare druki oraz archiwalia, A. Petruszewycz przekazał do Muzeum w 1906 r. Pojedyncze obiekty, m.in. egzemplarze wydań Skaryny, jak świadczą zapisy na wyklejkach tych książek, były przez ks. kanonika wcześniej sprzedane Muzeum bądź doń przekazane.

Pierwszy druk Skaryny – *Psalterz z Malej książki podróżnej* (Wilno ok. 1522; sygn. СДК-434) trafił do zbioru metropolity A. Szeptyckiego w lutym 1905 r., w okresie założenia przez niego fundacji prywatnej Muzeum Cerkiewnego (później – Muzeum Narodowego) we Lwowie. Egzemplarz ten, eksponowany na Wystawie Archeologiczno-Bibliograficznej Instytutu Stauropigialnego we Lwowie w 1888 r., po raz pierwszy został opisany przez organizatora ekspozycji A. Petruszewycza w jego pracy *Каталог церковно-словенских рукописей и старопечатных книг кирилловского письма, находящихся на Археологическо-библиографической выставке в Ставропигийском заведении*¹⁸. W 1908 r. egzemplarz ten został odnotowany we wspomnianym wyżej *Katalogu* H. Świącickiego¹⁹, który zaznaczył w opisie, że książka trafiła do Muzeum w 1904 r. jako dar prałata Petruszewycza. Tę datę wymienił także E. Niemirowski w encyklopedii *Францьиск Скарпына і яго час*²⁰. Prawdopodobnie data podana przez obydwu badaczy jest błędna, ponieważ zapiska metropolity Szeptyckiego na wyklejce książki,

¹⁷ Ukraiński działacz społeczny, historyk, językoznawca, kolekcjoner, założyciel Muzeum „Narodnego Domu” we Lwowie, zob. I. Solár, *Petruševič Antin Stepanovič*, [w:] *Enciklopediä istoriï Ukraïni*. T. 8, Kïv 2011, s. 197.

¹⁸ *Katalog cerkovno-slovenskih rukopisej i staropečatnyh knig kirillovskogo pis'ma, nahodäsihsä na Arheologičesko-bibliografičeskoj vystavke v Stavropigijiskom zavedenii*, sost. A.S. Petruševič, L'vov 1888, s. 18.

¹⁹ *Katalog „knig”...*, poz. 49.

²⁰ M. Wiszniewski, *Historia literatury polskiej*. T. 8, Kraków 1851.

krótko opisująca bibliografię wydania i historię egzemplarza, zawiera inną datę – luty 1905 r.:

Каратаевъ [18]78 р.: ч. 16²¹. / Малая Подорожна Книжица / в Вильнѣ 1525 12°. / Іа часть: ѱальтырь л: 140 – послѣднаго бракъ : Wiszniewski VIII с. 460²². / Каратаевъ [18]78 р. ч. 16²³; зър. 83 ч. 19²⁴. / ся книжочка була власностю / Декана Хиляка²⁵. Пралать Петрушевичъ набувъ ей за 10 гул[ьденів] въ 60-техъ / рокахъ: менѣ ей видступивъ в лютомъ / 1905 - + Андрей²⁶

Notka metropolity na wyklejce egzemplarza przedstawia jego dzieje od połowy XIX do początku XX w. O wcześniejszych losach książki informuje całostronicowy zapis na verso siódmej karty rękopiśmiennej, wstawionej na początku egzemplarza. Tekst w języku łacińskim został sporządzony w pierwszej połowie XIX w. przez księdza Wasyla Kalmara Kawałkiewicza (1757-po 1836)²⁷. O wcześniejszej przynależności książki do tego księdza wspominali już J. Niemirowski²⁸ oraz H. Świącicki w swoim *Katalogu*²⁹. Ciekawe, że żaden z badaczy nie wymienił poprzednich właścicieli druku, wspomnianych w zapisie Kawałkiewicza. Wynika bowiem z niego, że wcześniej, w XVIII w. egzemplarz należał do Wasyla Małogłowy, wikariusza w Samborze, administratora parafii w Biskowicach (dekanat samborski), po jego śmierci – do Andrija Jakobinskiego, doktora prawa, archidiacona katedry w Samborze, wikariusza sądowego diecezji przemyskiej, następnie – do proboszcza w Siemuszowej (dekanat leski), aż wreszcie trafił do Kawałkiewicza, który oprócz wymienionej notatki, zostawił także zapiski własnościowe cyrylicą (k. tyt.) oraz po łacińsku (k. 3 v.). Na pierwszych sześciu kartach rękopiśmiennych, wstawionych na początku *Psalterza z Malej książki podróźnej*, umieszczono modlitwy odmawiane

²¹ I.P. Karataev, *Opisanie slavâno-russkih knig, napečatannyh kirillovskimi bukvami. 1491-1730*. Vyp. 1: *S 1491 po 1600 gg.*, Sankt-Peterburg 1878.

²² M. Wiszniewski, *Historia literatury polskiej*. T. 8, Kraków 1851.

²³ I.P. Karataev, dz. cyt., 1878.

²⁴ I.P. Karataev, *Opisanie slavâno-russkih knig, napečatannyh kirillovskimi bukvami*. T. 1: *S 1491 po 1625 gg.*, Sankt-Peterburg 1883.

²⁵ Stepan Hilak (1837-1915) – proboszcz nowicki, męcinski, stebnicki, dziekan biecki (grekokatolickiej diecezji przemyskiej), zob. *Shimatizm'' vsego klira rusko-katoličeskogo Eparhii Pere-myjskoj na god'' ot'' rožd. Hrist. 1881, Peremišl'* 1881, s. 64, 70; *Šematzm vsego greko-katoličeskogo klira zlučeniň Eparhij Peremis'koï, Sambirs'koï, Sânickoï na rik 1918, Peremišl'* 1918, s. 218.

²⁶ „Karataev [18]78 r.: nr 16. / Mała księga podróźna / w Wilnie 1525 12°. / I część Psalterz k. 140 – brak. ostatniej : Wiszniewski VIII s. 460. / Karataev [18]78 r. nr 16; zob. [18]83 nr 19. / książeczka ta była własnością dziekana Hilaka. Prałat Petruszewycz nabył ją za 10 gul[denów] w latach 60-tych : / odstąpił mi ją w lutym / 1905 + Andrej''. Tu i dalej – wszystkie tłumaczenia autorki [O. T.].

²⁷ Proboszcz zagórski, do 1828 r. dziekan leski (grekokatolickiej diecezji przemyskiej), zob. *Schematismus Universi Venerabilis Cleri Dioeceseos graeco catholicae Premisliensis pro Anno Domini M.D.CCCXXXV, Premisliae 1835*, s. 11, 163.

²⁸ *Francysk Skaryna i ágo čas...*, s. 465.

²⁹ *Katalog „knig”...*, s. 18, poz. 49.

przed mszą świętą, a na karcie siódmej – zapiskę metrykalną w języku polskim z 22 XI 1782 r. z informacją o Katarzynie, zmarłej tydzień po chrzcie córce Polaka Stanisława Duczemińskiego i Rusinki (Ukrainki) Marijany. Na wyklejce książki jest także zapiska A. Petruszewycza z opisem druku i bibliografią. Ponadto egzemplarz zawiera inne, liczne notatki rękopiśmienne, m.in. cyrylickie zapisy liczbowe w numeracji kart są zastąpione arabskimi ekwiwalentami, a do poszczególnych słów drukowanego tekstu są dodane łacińskie odpowiedniki. Druk oznaczono okrągłą pieczętką Muzeum Cerkiewnego we Lwowie.

Drugi wileński druk F. Skaryny – *Apostol* z 1525 r. w kolekcji MNL reprezentowany jest przez jeden egzemplarz (sygn. СДК-433). Do Muzeum książka trafiła w 1906 r. wraz ze zbiorem A. Petruszewycza. Egzemplarz zawiera kilka proveniencji, wskazujących na jego historię oraz poprzednich właścicieli. Na k. 14-20 pierwszego liczbowania umieszczono zapiskę cyrylicą o ofiarowaniu książki do cerkwi pw. męczennika Demetriusza (bez wskazówki na lokalizację). Kolejna zapiska (na k. 36 v. drugiego liczbowania) tym razem w języku łacińskim – „Ergo sum possesor huius Libri Epistola / diktam [sic!] rusia descripta / Michaelum Strzałkowski” – świadczy o przynależności książki do niejakiego Michała Strzałkowskiego. Najpóźniejsza zapiska na karcie ochronnej, umieszczona przez metropolitę A. Szeptyckiego, zawiera tytuł i adres wydawniczy książki, a także opis treści i stanu zachowania egzemplarza. Z danych bibliograficznych metropolita wymienia katalogi Iwana Karatajewa z 1878 i 1883 r.³⁰ Oprócz własnościowych druk zawiera również zapiski o treści religijnej: fragment tekstu antyfon codziennych (k. 80 v. pierwszego liczbowania) oraz tą samą ręką początek modlitwy na uroczystość wjazdu Jezusa do Jerozolimy (k. 42 czwartego liczbowania).

Oprócz wileńskich wydań Skaryny ze zbioru A. Petruszewycza pochodzą jeszcze dwa woluminy znajdujące się w kolekcji MNL, zawierające *Księgi Królewskie*. Jeden z klocków (sygn. СДК-429) obejmuje pełny zestaw *Ksiąg*, drugi (sygn. СДК-2216) natomiast mieści teksty pierwszej, drugiej i trzeciej *Księgi*, przy czym *I Księga Królewska* zachowana jest fragmentarycznie – tylko 17 z 64 kart³¹; *II Księga* – w całości; w *III Księdze* brakuje karty 135, 149, 151 i 182. Na dolnym marginesie każdej z kart tego woluminu znajduje się rękopiśmienna foliacja cyframi arabskimi od 1 do 131 (ostatnia karta nie-numerowana) zapisana ręką A. Petruszewycza. Po raz pierwszy w literaturze przedmiotu egzemplarz o sygn. СДК-2216 został wymieniony w 1908 r. przez H. Świąćckiego³². Określając stan jego zachowania, autor zaznacza: „bez pierwszych 46 k., ostatniej I Księgi 64, 135, 149, 151, 227, 230, 240

³⁰ I.P. Karataev, *Opisanie slavâno-russkih knig, napečatamyh kirillovskimi bukvami. 1491-1730*. Vyp. 1; tegoż, *Opisanie slavâno-russkih knig, napečatannyh kirillovskimi bukvami*. T. 1.

³¹ Numeracja kart wszystkich czterech *Ksiąg* jest ciągła: od 1 do 242.

³² *Katalog „knig”...*, poz. 1.

i 241 k., i bez dwóch drzeworytów³³. Zatem w swoim opisie H. Świącicki nie wspomina o braku *IV Księgi Królewskiej*, a nawet więcej – wśród brakujących wymienia k. 227, 230, 240, 241, należące właśnie do tej *Księgi*.

W drugim egzemplarzu o sygnaturze СДК-429 karty 175, 181, 182 z *III Księgi Królewskiej*, a także wszystkie zachowane karty z *IV Księgi* (k. 183-239) mają obcięty dolny margines, więc ich wymiar (20x14,5 cm) jest mniejszy od reszty kart egzemplarza (21,5x14,5 cm). Wszystkie obcięte karty są oznaczone na dole przez A. Petruszewycza cyframi arabskimi brązowym atramentem: karta 175 oznaczona cyfrą 126, 181 – 132, 182 – 133, 183-239 – 134-189³⁴. Cyfry na kartach omawianego woluminu o sygnaturze СДК-429 kontynuują numerację umieszczoną w wyżej opisanym egzemplarzu *Ksiąg Królewskich* o sygnaturze СДК-2216, wymiary kart (20x14,5 cm) także zgadzają się.

Wszystkie wymienione wyżej informacje, a także fakt, iż oba egzemplarze *Ksiąg Królewskich* zostały przeoprawione w Muzeum, pozwalają wnioskować, że wolumin o sygnaturze СДК-2216, opisany przez H. Świącickiego w *Katalogu*³⁵, w momencie wpływu do zbiorów Muzeum zawierał wszystkie cztery *Księgi*, natomiast egzemplarz o sygnaturze СДК-429 był niekompletny – bez *IV Księgi Królewskiej*. Podczas wykonania konserwacji na początku XX w. introligator Muzeum Wasyl Czechow z nieznanых powodów oddzielił karty z tekstem *IV Księgi Królewskiej* od pierwszego egzemplarza i dołączył je do drugiego, mimo że wymiarem różniły się od reszty kart tego woluminu.

Odnośnie egzemplarza o sygn. СДК-2216, źródła podają różne informacje na temat sposobu w jaki trafił do zbiorów Muzeum. Zapiska metropolity Szeptyckiego, umieszczona na karcie ochronnej woluminu, informuje o tym, że „egzemplarz ten został podarowany³⁶ do Muzeum Eparchialnego przez prałata A. Petruszewycza w 1905 r.” Natomiast w *Katalogu* H. Świącickiego ogólnie zaznaczono, że książka ta została uzyskana od ks. prałata A. Petruszewycza. Jednak, w egzemplarzu *Katalogu* z biblioteki MNL, zawierającym rękopiśmienne adnotacje i poprawki autora, słowo „uzyskana” zostało skreślone i poprawione na „zakupiona”³⁷. Na verso karty ochronnej tego woluminu znajduje się jeszcze jeden zapis metropolity Szeptyckiego. Otwiera go tytuł całego wydania *Biblij*, oryginalnie umieszczony w *Księdze Rodzaju*, a następnie podaje różne informacje dotyczące edycji Pisma Świętego Skaryny (ilość wydanych *Ksiąg*, ich adresy wydawnicze) oraz stanu zachowania tego konkretnego klocka zawierającego *Księgi Królewskie*.

³³ „безъ початковихъ 46 лл., послѣднаго 1-ои книги 64, 135, 149, 151, 227, 230, 240 и 241 лл., и безъ 2-охъ дереворитовъ”, zob. *Katalog „knig”*..., s. 1.

³⁴ W foliacji rękopiśmiennej brakuje cyfry 138.

³⁵ *Katalog „knig”*..., poz. 1.

³⁶ Tu i dalej – podkreślenia autorki [O.T.].

³⁷ *Katalog „knig”*..., s. 1, poz. 1.

Łącznie od A. Petruszewycza do Muzeum Narodowego we Lwowie trafiły cztery woluminy wydań Skaryny: dwa klocki z tekstami *Ksiąg Królewskich* i dwie wileńskie edycje – *Psalterz z Malej księgi podróżnej* i *Apostol*. Pozostałe druki oficyny F. Skaryny zostały zakupione do Muzeum w 1911 r. za 650 rubli u moskiewskiego antykwariusza N. Wostriakowa.

Egzemplarze wydań F. Skaryny nabyte od N. Wostriakowa

Z tego zakupu pochodzi m.in. klocek o sygnaturze СДК-1229, zawierający *Pięcioksiąg* czyli *Księgi Rodzaju, Wyjścia, Kapłańską, Liczb* oraz *Powtórzonego Prawa*. Wszystkie *Księgi* ukazały się w Pradze w 1519 r. jako osobne wydania. Między kartą 16 a 17 *Księgi Wyjścia* wklejono kartę rękopiśmienną z opisami egzemplarzy siedmiu ksiąg biblijnych F. Skaryny: *Księgi Wyjścia, Liczb, Jozuego, Sędziów* oraz *I, II i III Ksiąg Królewskich*. Zapis datowany jest na 20 IV 1896 r. W prawym dolnym rogu karty umieszczono inicjały „H.H.”³⁸. Udało się ustalić, że są to najprawdopodobniej inicjały Nikołaja Nikiforowa (1835-1901), rosyjskiego kupca i bibliofila. Jego kolekcja książkowa obejmowała ok. 800 rękopisów i 350 starych druków, wśród nich – pierwsze i szczególnie cenne wydania druków cyrylickich, m.in. *Triod Postny* z oficyny Szwajpolta Fiola (Kraków 1491), *Księgi Biblijne* F. Skaryny (Praga, 1517-1519), moskiewskie i lwowskie wydania *Apostola* (1564 i 1574), *Biblia Ostrogska* (1581) i inne³⁹. Kolekcjoner przygotował katalogi obu części swojego zbioru. Katalog rękopisów nie zachował się, natomiast katalog starych druków, sporządzony w 1893 r., obecnie znajduje się w Dziale Rękopisów Rosyjskiej Biblioteki Państwowej w Moskwie⁴⁰. Zbiór Nikiforowa został rozproszony po jego śmierci – rozsprzedany różnym moskiewskim kolekcjonerom i instytucjom. Wielką jego część kupił antykwariusz i bibliofil Matwiej Wostriakow (zm. 1902)⁴¹, który od razu zaczął ją wyprzedawać⁴². W 1911 r. po śmierci antykwariusza Muzeum Narodowe we Lwowie nabyło od jego syna Nikołaja m.in. kilka woluminów druków Skaryny⁴³, przypuszczalnie pochodzących z księgozbioru N. Nikiforowa.

Egzemplarze z kolekcji Nikiforowa nie zawierają klasycznych znaków własnościowych, więc ich przynależności do tego zbioru dowodzą inne oznaczenia

³⁸ „N.N.”

³⁹ G. Aksenova, *Russkij kupec N. P. Nikiforov – sobiratel' drevnostej*, „Domostroj” 1992, № 29, s. 13.

⁴⁰ Rosyjska Biblioteka Państwowa, zespół 806, Materiały k biografiiam Nikiforovyh, teka 2, s. 16, poz. 17.

⁴¹ Gosudarstvennyj istoričeskij muzej, Otdel pis'mennyh istočnikov, [online] <https://shm.ru/issledovateljam/nauchnaya-rabota-v-otdelakh/otdel-pismennykh-istočnikov/spisok-fondov/> [dostęp 02.12.2019].

⁴² G. Aksenova, dz. cyt.

⁴³ Księga akcesyjna MNL, poz. 11859-11860.

i źródła. Właśnie o tym, że wymieniony wyżej wolumin o sygnaturze СДК-1229, zawierający *Pięcioksiąg Mojżeszowy*, pochodzi ze zbioru Nikiforowa świadczy wspomniana wklejona karta z jego zapisami i inicjałami. Ponadto w książce znajduje się kilka wpisów o treści religijnej, m.in. na karcie 76 v. *Księgi Wyjścia* tekst modlitwy *Dziewiętnasty sen Najświętszej Marii Panny* (modlitwa o uwolnienie z grzechów).

Rękopiśmienne opisy egzemplarzy druków Skaryny umieszczone w klocek o sygnaturze СДК-1229 pozwoliły ustalić, że jeszcze cztery wydania w dwóch woluminach: *Księgi Wyjścia* i *Liczb* (СДК-2211) oraz *Księgi Jozuego* i *Sędziów* (СДК-1231) ze zbiorów Muzeum Narodowego we Lwowie również pochodzą z kolekcji Nikiforowa. Warto przy tym zaznaczyć, że egzemplarz o sygnaturze СДК-2211 (*Księgi Wyjścia* i *Liczb*) został zinwentaryzowany dopiero w 1985 r.⁴⁴ Ponieważ w momencie wpływu do Muzeum książka nie została wpisana do księgi akcesyjnej, a więc źródło jej nabycia nie było wiadome, pracownik, który robił wpis do inwentarza muzealnego błędnie zaznaczył, że książka pochodzi od A. Petruszewycza. Najprawdopodobniej katalogujący doszedł do tego wniosku na podstawie oprawy woluminu, która jest identyczna z oprawą tomu o sygnaturze СДК-429, zawierającego *Księgi Królewskie*, który faktycznie trafił do Muzeum z kolekcją Petruszewycza. Jednak warto tu podkreślić, że obie książki zostały przeoprawione na początku XX w. już w Muzeum, więc ich oprawy nie mogą świadczyć o wcześniejszej przynależności egzemplarzy do jednej kolekcji. Podsumowując, dzięki opisom Nikiforowa, umieszczonym w egzemplarzu o sygnaturze СДК-1229, udało się bez wątplenia ustalić, że klocek o sygnaturze СДК-2211 z *Księgami Wyjścia* i *Liczb* pochodzi z jego kolekcji i najprawdopodobniej trafił do Muzeum razem z innymi wydaniami Skaryny od N. Wostriakowa, ale z nieznanymi powodów nie został wówczas, tak jak pozostałe woluminy, objęty akcesją.

Drugi klocek wydań Skaryny ze zbiorów muzealnych o sygnaturze СДК-1231, opisany przez Nikiforowa i pochodzący z jego kolekcji, zawiera *Księgi Jozuego* oraz *Sędziów*. Wolumin mieści wcześniejszą zapiskę własnościową niejakiego Iwanowa z 1712 r., pisaną rosyjskim skoropisem⁴⁵.

Jedynym osobno oprawionym egzemplarzem ksiąg biblijnych Skaryny w kolekcji MNL jest *Księga Hioba* (Praga 10 IX 1517, sygn. СДК-1232). Są znane dwa warianty tego druku: pierwszy zawiera kartę tytułową i przedmowę; drugi nie posiada przedmowy, karty 1 i 2 v. są puste, a tytuł umieszczono na karcie 2. Omawiany egzemplarz z kolekcji Muzeum stanowi drugi, rzadki

⁴⁴ W artykule E. Niemirowskiego z 1968 r., w którym po raz pierwszy w literaturze przedmiotu wymieniono wszystkie egzemplarze druków Skaryny ze zbiorów MNL, w przypadku omawianego klocka autor powołuje się na sygnaturę topograficzną, ponieważ w tym momencie książka jeszcze nie była zinwentaryzowana, zob. E. Nemirovskij, *Slavánskie inkunabuly...*, s. 11-25.

⁴⁵ Rodzaj pisma cyrylicznego.

wariant wydania, reprezentowany tylko przez dwa z 13 zachowanych do dziś egzemplarzy *Księgi Hioba*⁴⁶. Zapiska na karcie tytułowej tej księgi: „АТО СА СТАЛО НАКЛАДОМЪ БОГДАНА ГѢНКОВА С(И)НА РАДЦИ МЕ/СТА ВИЛЕНЬСКОГО”⁴⁷ najprawdopodobniej została umieszczona już w drukarni. Jak podkreśla E. Niemirowski, napis ten znajduje się w pięciu zachowanych egzemplarzach *Księgi Hioba*⁴⁸. Warto nadmienić, że nakładca Bogdan Onkowa Grycewicz, występuje w zapiskach umieszczonych w egzemplarzach różnych wydań Skaryny. Wiadomo, że był to bogaty wileński mieszczanin, radca w magistracie wileńskim i asesor w sądzie marszałkowskim⁴⁹, który finansował działalność wydawniczą Skaryny w Pradze, a być może i w Wilnie⁵⁰. Książka zawiera też zapiskę dotyczącą kompletności egzemplarza, umieszczoną na karcie ochronnej: «Книга Іова – изъ библии Скорины / 1517 – 1519 года. / Въ ней должень быть 51 листь, / недостаетъ 12 листовъ»⁵¹. Natomiast na wyklejce dolnej okładziny są zamieszczone liczby – daty i sygnatury, napisane ołówkiem i kredką fioletową. Część z nich jest wykreślona, np. sygnatury № 1116 i № 1420 z datą 1893 r. oraz № 99 z datą 1902 r. Można założyć, że wykreślone sygnatury z datą 1893 r. wskazują na kolekcję N. Nikiforowa, zwłaszcza, że katalog starych druków z jego księgozbioru powstał właśnie w tym roku. W takim razie sygnatura № 99 z datą 1902 r. może się odnosić do kolekcji M. Wostriakowa, który wykupił część zbioru Nikiforowa po jego śmierci. Ponieważ ten drugi zmarł w roku 1901, zakup mógł być zrealizowany prawdopodobnie rok później. Bez możliwości zapoznania się z katalogiem starych druków z kolekcji N. Nikiforowa na razie można tylko założyć, że zakupiony do Muzeum od Wostriakowa egzemplarz *Księgi Hioba* (Сдк-1232) wcześniej należał do Nikiforowa.

W kolejnym klocku z kolekcji MNL o sygnaturze Сдк-1230 znajdują się cztery druki Skaryny: *Księga Przysłów*, *Księga Eklezjastesza*, *Pieśń nad Pieśniami* (fragment) oraz *Mądrość Syracha*. Razem z nimi współoprawiono kopię rękopiśmienną *Księgi Mądrości*. Zgodnie z kolejnością *Ksiąg w Starym Testamencie* manuskrypt został wstawiony między *Pieśnią nad Pieśniami* i *Księgą Syracydesa*. Zawiera 24 karty z odrysowanym z druku i kolorowanym drzeworytem (k. 1) oraz odtworzonym fragmentem tekstu z kart 1-22 (kompletny drukowany egzemplarz *Księgi Mądrości* zawiera 32 karty). Kopia rękopiśmienna *Księgi Mądrości* oraz naniesione w woluminie rękopiśmienne

⁴⁶ *Francysk Skaryna i яго čas...*, s. 369.

⁴⁷ „A to się stało nakładem Bohdana Onkowa syna radcy miasta Wileńskiego”.

⁴⁸ *Francysk Skaryna i яго čas...*, s. 369.

⁴⁹ V. Shved, N. Zielińska, *Podróż biograficzna po miastach Franciszka Skaryny*, „Przegląd Środkowo-Wschodni” 2018, nr 3, s. 13

⁵⁰ *Francysk Skaryna i яго čas...*, s. 435.

⁵¹ „Księga Hioba – z Biblii Skaryny 1517-1519 r. Powinna zawierać 51 kart. Brakuje 12 kart”.

uzupełnienia brakujących fragmentów w drukach współprawnych w porównaniu z oryginałem zawierają widoczne różnice językowe. Na przykład używanie formy imienia „Францышек” (pogrubienia moje) zamiast „Франциск” jak w druku; zmiana *e* na *o* po spółgłosce szczelinowej przed następną twardą: „выложена” zamiast „выложена”; używanie *e*, rzadko *и* w miejscu dawnego Ё: „поведаючи”, „заповиди”; zastąpienie słów i form cerkiewnosłowiańskich elementami potocznymi, np. „мовечих” (zamiast „глаголющих”), „обецоует” (zamiast „обещает”), „розум” (zamiast „разум”), „злото” (zamiast „злато”) itd. Szczegółowa analiza językowa tych rękopiśmiennych fragmentów pozwoliłaby zapewne na uzyskanie nowych informacji na temat historii omawianego woluminu. Tak jak opisany wyżej egzemplarz *Księgi Hioba*, klocek o sygnaturze Сдк-1230 zawiera sygnatury i daty wpisane ołówkiem i kredką fioletową na wyklejce dolnej okładziny: „№ 1123 / 1893 / 1420” (wykreślone) „№ 99/4 / 1902”. Również w tym przypadku można założyć, że sygnatury te świadczą o pochodzeniu druków Skaryny z kolekcji N. Nikiforowa, a później M. Wostriakowa.

Łącznie od N. Wostriakowa do zbiorów Muzeum Narodowego we Lwowie nabyto 14 egzemplarzy wydań F. Skaryny w pięciu woluminach. Trzy tomy z dużą pewnością, a dwa prawdopodobnie pochodzą z rozproszonego na początku XX w. księgozbioru rosyjskiego bibliofila N. Nikifrowa.

W kontekście licznych opracowań na temat spuścizny drukarskiej F. Skaryny badania poszczególnych egzemplarzy jego wydań wydają się być bardzo ważne, ponieważ pozwalają na ustalenie ich kolejnych właścicieli oraz na śledzenie ich dróg, a także terenów, na których były rozpowszechniane.

Oprócz analizy proveniencyjnej druków F. Skaryny pochodzących ze zbiorów MNL, celem niniejszej publikacji było zebranie, ewentualne sprostowanie i uzupełnienie informacji na ich temat, podawanych w dokumentacji muzealnej oraz we wcześniejszych publikacjach. Dlatego kolejną część niniejszego artykułu stanowi „Wykaz egzemplarzy wydań F. Skaryny w zbiorach Muzeum Narodowego we Lwowie”, zawierający m.in.: nowe, aktualne sygnatury egzemplarzy druków Skaryny ze zbiorów MNL; zapiski i znaki własnościowe w nich występujące; informacje na temat opraw i stanu zachowania egzemplarzy (w tym dane o ich kompletności i uzupełnieniach rękopiśmiennych); ustalenia dotyczące źródła i czasu wpływu poszczególnych egzemplarzy do kolekcji muzealnej. Dane te bez wątpienia uzupełniają i poszerzają naszą wiedzę na temat dorobku F. Skaryny, jako jednego z pierwszych wydawców i drukarzy wschodniosłowiańskich.

Wykaz egzemplarzy wydań F. Skaryny w zbiorach Muzeum
Narodowego we Lwowie⁵²

Księgi ze zbioru A. Petruszewicza

I

1. ПЕРВЫИ КНИГИ ЦАРЬСТВЪ. *Pierwsza Księga Królewska*, Praga [10 VIII 1518]. K. 1-64, il. drzewor.; 4°.

Def.: brak. k. 1, 23, 25, 32.

NB.: pomiędzy k. 4 a 5 wklejono kartę z XIX-wieczną kopią oryginalnego drzeworytowego portretu F. Skaryny z 1517 r. Autor kopii – rosyjski rytownik Aleksander Florow⁵³.

2. ВТОРЫИ КНИГИ ЦАРЬСТВЪ. *Druga Księga Królewska*, Praga [10 VIII 1518]. K. 65-118, il. drzewor.; 4°.

3. ТРЕТИИ КНИГИ ЦАРЬСТВЪ. *Trzecia Księga Królewska*, Praga [10 VIII 1518]. K. 119-182, il. drzewor.; 4°.

NB.: k. 175, 181, 182 – foliacja rps ręką A. Petruszewicza; obcięte dolne marginesy.

4. ЧЕТВЕРТЫИ КНИГИ ЦАРЬСТВЪ. *Czwarta Księga Królewska*, Praga 10 VIII 1518. K. 183-242, il. drzewor.; 4°.

Def.: brak. k. 227, 230, 240-242; k. 239 wstawiona odwrotnie.

NB.: foliacja rps wszystkich kart ręką A. Petruszewicza; obcięte dolne marginesy.

Proz.: 1) Antoni Petruszewycz – rps; 2) Музей А[нтонія] С[тепановича] Петрушевича – piecz.; 3) 2630 [numer akcesyjny MNL] – rps; 4) Q. 415 [dawna sygn. MNL] – rps; 5) Печать Ц[ерко]вного музея в' Львовѣ – piecz.

Opz.: półpergaminy, papier marmurkowy; obcięcia barwione czerwono, zakładki z zielonej taśmy jedwabnej; MNL, pocz. XX w. (introligator – Wasyl Czechow).

СДК-429

⁵² Skrócone hasła tytułowe występują w dwóch wersjach – oryginalnej i w języku polskim. W strefie proweniencji zamieszczono wykaz właścicieli, zapiski własnościowe. Zapisy i noty innego typu zostały głównie odnotowane w tekście artykułu.

⁵³ Więcej o artyście i kopii portretu F. Skaryny zob. D. Rovinskij, *Podrobnij slovar' russkich graverov XVI-XIX vekov*. T. 2, Sankt-Peterburg 1895, poz. 36.

II

5. ПЕРВЫИ КНИГИ ЦАРЬСТВЪ. *Pierwsza Księga Królewska*, Praga [10 VIII 1518]. K. 1-64, il. drzewor.; 4°.

Def.: brak. k. 1-46, 64.

6. ВТОРЫИ КНИГИ ЦАРЬСТВЪ. *Druga Księga Królewska*, Praga [10 VIII 1518]. K. 65-118, il. drzewor.; 4°.

7. ТРЕТИИ КНИГИ ЦАРЬСТВЪ. *Trzecia Księga Królewska*, Praga [10 VIII 1518]. K. 119-182, il. drzewor.; 4°.

Def.: brak. k. 135, 149, 151, 182; k. 122-123 są błędnie wstawione po k. 124, k. 167 po k. 173.

Prow.: 1) [Antoni Petruszewycz]; 2) Q. 415 [dawna sygn. MNL] – piecz., rps; 3) Печать Ц[ерко]вного музея в' Львовѣ – piecz.

Zapisy i marginalia: zapis metropolity A. Szeptyckiego [zob. tekst artykułu].

NB: na k. ochronnej naklejona kopia portretu drzeworytowego F. Skaryny z 1517 r.; foliacja rps wszystkich kart (k. ost. nienumerowana) ręką A. Petruszewycza.

Opr.: półskórek, papier malowany; MNL, 2017 r. (introligator – Sergij Chomenko).

СДК-2216

III

8. ПСАЛТЫРЬ : МАЛАЯ ПОДОРОЖНАЯ КНИЖКА. *Psalterz : Mala książka podróżna*, Wilno ok. 1522. 140 k.; 8°.

Def.: brak. k. 137, 140.

Uzupełnienia: brak. k. 140 zastąpiono rps, przepisana przez A. Petruszewycza.

Prow.: 1) [Wasył Małogłowa]; 2) [Andrij Jakobinski]; 3) [Theodor ...rski]; 4) Wasyl Kalmar Kawalkiewicz – rps; 5) [Stepan Hilak]; 6) Antoni Petruszewycz – rps; 7) Andrzej Szeptycki – rps; 8) 2630 [numer akcesyjny MNL] – rps; 9) Q. 420 [dawna sygn. MNL] – rps; 10) Печать Ц[ерко]вного музея в' Львовѣ – piecz.

Zapisy i marginalia: całostronicowy zapis W. Kawalkiewicza w jęz. łac. (k. rps 7 v.), noty o treści religijnej w jęz. cerkiewnośl. (k. rps 1-6 v.), zapiska metrykalna w jęz. polskim z 22 XI 1782 r. (k. rps 7).

Opr.: półskórek, papier marmurkowy; XIX w.

СДК-434

IV

9. *АПОСТОЛЪ. Apostol*, Wilno III 1525. 344 k. 8°.

Def.: brak. k. 1-8 (k. 5-8 nie zachowały się w żadnym ze znanych obecnie egzemplarzy), k. 188 pierwsz. liczb.; k. 1-4 (nie zachowały się w żadnym z egzemplarzy), k. 41, 44, 47, 48 czwart. liczb.

Prow.: 1) Cerkiew pw męczennika Demetriusza – rps; 2) Michael Strzałkowski – rps; 3) [Antoni Petruszewycz]; 4) Andrzej Szeptycki – rps; 5) 2630 [numer akcesyjny MNL] – rps; 6) Q. 419 [dawna sygn. MNL] – rps; 7) Печать Ц[ерко]вного музея в' Львовѣ – piecz.

Zapisy i marginalia: zapiski o treści religijnej i modlitwy w jęz. cerkiewnośl., liczne głosy w jęz. greckim.

Opr.: tektura, płótno; XIX w.

СДК-433

Księgi nabyte od Wostriakowych

V

10. *КНИГА БЫТЬЯ. Księga Rodzaju*, Praga 1519. 94 k., il. drzewor.; 4°.

Def.: brak. k. tyt., k. 1-3, 8, 25, 40-48.

11. *КНИГА ИСХОДЪ. Księga Wyjścia*, Praga [1519]. 76 k., il. drzewor.; 4°.

Def.: brak. k. 72-76.

NB: między k. 16 a 17 wklejono k. rps z opisami egzemplarzy siedmiu ksiąg biblijnych w edycji F. Skaryny.

12. *КНИГА ЛЕУВИТЪ. Księga Kapłańska*, Praga [1519]. 54 k., il. drzewor.; 4°.

Def.: brak. k. 2-3, 6-9, 32.

13. *КНИГА ЧИСЛА. Księga Liczb*, Praga [1519]. 74 k., il. drzewor.; 4°.

Def.: brak. k. 1, 74.

14. *КНИГА ВТОРАГО ЗАКОНУ. Księga Powtórzonego Prawa*, Praga 1519. 66 k., il. drzewor.; 4°.

Def.: brak. k. 49, 56-66.

Prow.: 1) N[ikołaj] N[ikiforow] – rps; 2) [Matwiej Wostriakow]; 3) [Nikołaj Wostriakow]; 4) 11859 [numer akcesyjny MNL] – rps; 5) Q. 1180 [dawna sygn. MNL] – rps; 7) Національний музей у Львові – piecz.

Zapisy i marginalia: zapiski o treści religijnej, modlitwy w jęz. cerkiewnosł.

Opr.: deski, skóra brązowa, tł. na śl.; na górnej okł. – okrągły logotyp moskiewskiego Pieczętnego Dworu – „lew i jednorożec pod koroną”; XVIII w.

СДК-1229

VI

15. *КНИГА ИСХОДЪ. Księga Wyjścia*, Praga [1519]. 76 k., il. drzewor.; 4°.

Def.: brak. k. 1-9, 43, 45, 49, 56; k. 46-47, 52 są zachowane częściowo.

Uzupełnienia: brak. k. 45 i 56 są zastąpione rps (na papierze końca XVII – początku XVIII w. z filigranem „herb Amsterdama”⁵⁴) z tekstem odpisanym z *Biblii Ostrogskiej* z 1581 r. Uszkodz. k. 46-47, 52 są uzupełnione białym papierem czerpanym z tekstem odpisanym z tejże *Biblii Ostrogskiej*.

16. *КНИГА ЧИСЛА. Księga Liczb*, Praga [1519]. 74 k., il. drzewor.; 4°.

Def.: brak. k. 1-36, 73-74.

Prow.: 1) [Nikołaj Nikiforow] – rps; 2) [Matwiej Wostriakow]; 3) [Nikołaj Wostriakow]; 4) Національний музей – piecz.

Zapisy i marginalia: zapiski o treści religijnej w jęz. pol., łac., cerkiewnosł.

Opr.: półpergaminy, papier marmurkowy; MNL, pocz. XX w. (intrologator – Wasyl Czechow).

СДК-2211

⁵⁴ Zob. T. Dianova, *Filigrani XVII-XVIII v. „Gerb goroda Amsterdama”*, Moskwa 1998.

VII

17. *КНИГА ИСУСА НАВИНА. Księga Jozuego*, Praga 20 XII 1518. 48 k., il. drzewor.; 4°.

Def.: brak. k. 1-2, 41-48.

18. *КНИГА СУДЕЙ. Księga Sędziów*, Praga 15 XII 1519. 48 k., il. drzewor.; 4°.

Def.: brak. k. 1, 33-34, 39-40.

Uzupełnienia: brak. k. 1, 33-34, 39-40 są zastąpione rps z tekstem odpisanym dwoma rękami z *Biblii Ostrogskiej*.

Prow.: 1) Сія Книга Глаголемая Библия... ка(н)целарі... Іванова... [zapiska zamazana], 03 IV 1712; 2) [Nikołaj Nikiforow] – rps; 3) [Matwiej Wostriakow]; 4) [Nikołaj Wostriakow]; 5) 11860 [numer akcesyjny MNL] – rps; 6) Q. 1182 [dawna sygn. MNL] – rps; 7) Національний музей у Львові – piecz.

Opr.: półskórek, papier marmurkowy; XVIII w.

Сдк-1231

VIII

19. *КНИГА ИГЪВА. Księga Hioba*, Praga 10 IX 1517. 52 k., il. drzewor., 4°.

Def.: brak. k. 1, 4, 40-51.

Prow.: 1) [Nikołaj Nikiforow(?)]; 2) [Matwiej Wostriakow]; 3) [Nikołaj Wostriakow]; 4) 11861 [numer akcesyjny MNL] – rps; 5) Q. 1183 [dawna sygn. MNL] – piecz., rps; 6) Національний музей у Львові – piecz.

Zapisy i marginalia: napis na k. tyt.: „АТО СѦ СТАЛО НАКЛАДОМЪ БОГДАНА ГѦНКОВА С(И)НА РАДЦИ МЕ/СТА ВИЛЕНЬСКОГО” zrobiony w drukarni F. Skaryny; zapis dot. kompletności egzemplarza na k. ochron.

Opr.: rosyjska; deski, skóra jasnobrazowa, tł. na śl.; XIX w.

Сдк-1232

IX

20. *ПРИТЧИ САЛОМОНА*. *Księga Przysłów*, Praga 06 X 1517. 48 k., il. drzewor., 4°.

Def.: brak. k. 1-4, 6-8, 33-48.

21. *ЕКЛЕСИАСТЕСЬ*. *Księga Eklezjastesa*, Praga 02 I 1518. 18 k., il. drzewor., 4°.

Def.: brak. k. k. 1, 7, 18.

22. *ПЕШЬ ПЕШНЯМЪ*. *Pieśń nad Pieśniami*, Praga 09 I 1518. 12 k., il. drzewor., 4°.

Def.: brak. k. 1-9.

23. *КНИГА ИСУСА СИРАХОВА*. *Mądrość Syracha*, Praga 05 XII 1517. 82 k., il. drzewor., 4°.

Def.: brak. k. 1-8, 18, 23, 33-48, 52-82.

Prow.: 1) [Nikołaj Nikiforow(?)]; 2) [Matwiej Wostriakow]; 3) [Nikołaj Wostriakow]; 4) 11860 [numer akcesyjny MNL] – rps; 5) Q. 1181 [dawna sygn. MNL] – rps; 6) Національний музей у Львові – piecz.

Uzupełnienia: we wszystkich współprawnych egzemplarzach k. brak. zostały zastąpione rps (na papierze z filigranem „herb Jastrzębiec” w różnych wariantach; przybliżony i podobny do J. Siniarska-Czaplicka⁵⁵ 322-325: l. 1565-1618) z odpisanymi z wydania Skaryny odpowiednimi fragmentami tekstu oraz odrysowanymi i kolorowanymi ręcznie drzeworytami

NB: między *Pieśnią nad Pieśniami* oraz *Księgą Syraczydesa* wstawiono kopię rps *Księgi Mądrości* (24 k.).

Opr.: półskórek, papier marmurkowy; na grzbiecie tł. zł.: „СКОРИНА”; obcięcia barwione na czerwono; XIX w.

СДК-1230

⁵⁵ J. Siniarska-Czaplicka, *Filigrany papierni położonych na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej od początku XVI do połowy XVIII wieku*, Wrocław-Warszawa-Kraków 1969.

Bibliografia

Źródła:

Rosyjska Biblioteka Państwowa (Российская Государственная Библиотека), fond (ze-spół) 806, Materiały k biografiiam Nikiforovyh.

Opracowania:

Aksenova G., *Russkij kupec N. P. Nikiforov – sobiratel' drevnostej*, „Domostroj” 1992, № 29, s. 13.

Berezkina N., *Biblioteki i rasprostranenie naučnyh znanij v Belarusi XVI-XX vv.*, Minsk 2013.

Bondar N., *Osobennosti bumagi pražskih izdanij Francyska Skoriny*, [w:] *Sovremennye problemy knižnoj kul'tury: osnovnye tendencii i perspektivy razvitiâ: materialy V Meždunarodnogo naučnogo seminarâ (Minsk, 19-20 aprilâ 2016 g.)*, Minsk-Moskva 2016, s. 41-46.

Dianova T., *Filigrani XVII - XVIII v. „Gerb goroda Amsterdama”*, Moskwa 1998.

Francysk Skaryna i âgo čas. Ęncyklapedyčny davednik, Minsk 1988.

Gosudarstvennyj istoričeskij muzej, Otdel pis'mennyh istočnikov, [online]

<https://shm.ru/issledovatelyam/nauchnaya-rabota-v-otdelakh/otdel-pismennykh-istočnikov/spisok-fondov/> [dostęp 02.12.2019].

Karataev I.P., *Opisanie slavâno-russkikh knig, napečatannyh kirillovskimi bukvami*. T. 1: *S 1491 po 1625 gg.*, Sankt-Peterburg 1883.

Karataev I.P., *Opisanie slavâno-russkikh knig, napečatannyh kirillovskimi bukvami*. 1491-1730, Vyp. 1: *S 1491 po 1600 gg.*, Sankt-Peterburg 1878.

Katalog cerkovno-slovenskikh rukopisej i staropečatnyh knig kirillovskogo pis'ma, nahodâsihsâ na Arheologičesko-bibliografičeskoj vystavke v Stavropigijskom zavedenii, sost. A.S. Petruševič, L'vov 1888.

Katalog „knig” cerkovno-slavânskoj pečati, zladiv” d-r” I. Svincickij, Źovkva 1908.

Knížnaâ spadčyna Francyska Skaryny = Knižnoe nasledie Francyska Skoriny = Book heritage of Francysk Skaryna: [da 500-goddzâ belaruskaga knigadrukavannâ], starš. rėd. saveta A.A. Tozik, staršynâ rėdkal. R.S. Matul'ski, aut. idėi R.S. Matul'ski, P.U. Kalaur, adk. rėd. A.A. Suša, Minsk 2013-2017.

Lemeškin I., *1470 – god roždeniâ F. Skorina*, [w:] *Francysk Skaryna: novyâ dasledavanni*, Minsk 2019, s. 23-85.

Macůk O., *Zamетки o bumage pražskih uzdanij Franciska Skoriny*, [w:] *Belorusskij prosvetitel' Francisk Skorina i načalo knigopečataniâ v Belorussii i Litve*, Moskva 1979, s. 189-191.

Nemirovskij E., *Slavânskie inkunabuly i paleotipy kirillovskogo šrifta v knigohranilišah Sovetskogo Soůza*, „Sovetskoe Slavânovedenie” 1968, № 1, s. 11-25.

Nemirovskij E., *Slavânskie izdaniâ kirillovskogo (cerkovnoslavânskogo) šrifta: 1491-2000. Inventar' sohranivšyhsâ ěkzemplârov i ukazatel' literatury*. T. 1: *1491-1550*, Moskva 2009.

- Rovinskij D., *Podrobnij slovar' russkikh graverov XVI-XIX vekov*. T. 2, Sankt-Peterburg 1895.
- Schematismus Universi Venerabilis Cleri Dioeceseos graeco catholicae Premisliensis pro Anno Domini M.D.CCCXXXV*, Premisliae 1835.
- Shimatism" vsego klira rusko-katoličeskogo Eparhii Peremyskoi na god" ot" rožd. Hrist. 1881*, Peremišl' 1881.
- Siniarska-Czaplicka J., *Filigrany papierni położonych na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej od początku XVI do połowy XVIII wieku*, Wrocław-Warszawa-Kraków 1969.
- Solár Ľ., *Petruševič Antin Stepanovič*, [w:] *Encyklopediâ istorii Ukraïni*. T. 8, Kiïv 2011, s. 197.
- Suša A., *Spadčyna Francyska Skaryny ũ svece*, [w:] *Knžnaâ spadčyna Francyska Skaryny. Vârtanne*, Minsk 2017, s. 99-156.
- Shved V., Zielińska N., *Podróż biograficzna po miastach Franciszka Skoryny*, „Przegląd Środkowo-Wschodni” 2018, nr 3, s. 9-33.
- Svêncickij Ľ., *XXV lit diâl'nosti Nacional'nogo muzeû*, [w:] *Dvajcât'pât'-littâ Nacional'nogo muzeû u L'vovi*, L'viv 1931, s. 6-18.
- Svêncickij Ľ., *Počatki knigopečatanâ na zemlâh Ukraïni: V pamât' 350-litâ peršoï drukovanoï knižki na Ukraïni u L'vovi 1573-4 r.: Ľz 560 zrazkami druku i prikras davnoï knigi Ukraïni*, Žovkva 1924.
- Svêncickij Ľ., *Vkladi predmetami*, [w:] *Dvajcât'pât'-littâ Nacional'nogo muzeû u L'vovi*, L'viv 1931, s. 74-75.
- Šematizm vsego greko-katoličeskogo klira zlučeniĥ Eparhij Peremis'koï, Sambirs'koï, Sânic'koï na rik 1918*, Peremišl' 1918.
- Vladimirov P., *Doktor Francysk Skoryna. Ego perevody, pečatnye izdaniâ i âzyk*, Sankt-Peterburg 1888.
- Voŭk-Levanovič Â., *Mova vydannâŭ Franciška Skaryny*, [w:] *Čatyrohstolecce belaruskaga druku. 1525-1925*, Minsk 1926, s. 262-283.
- Wiszniewski M., *Historia literatury polskiej*. T. 8, Kraków 1851.
- Zabitivs'ka A., *Mitropolit Andrej Šepc'ikij – tvorec' Nacional'nogo muzeû u L'vovi*, „Galic'ka Brama” 2015, № 1-3, s. 2-12.